

A műfaj meghatározása:

Az írásmű felirata: „hébereknél” nyilvánvalóvá akarja tenni az olvasó számára, hogy egy levelet olvas, mint ahogyan a mű záradéka a 13,22-25 is ezt teszi valószínűvé. Ugyanakkor teljesen hiányzik az a típusú praescriptum, ami jellemző az ókori levelekre. Annál gyakrabban találkozunk viszont a beszédre (Zsid 2,5; 5,11; 6,9; 8,1; 9,5) és az ehhez kapcsolódó hallásra (Zsid 5,11; 4,1k) utalással, mint ahogyan az író a tanítás kifejtésére rendelkezésre álló idő rövidségéről is beszél (9,5; 11,32). A 13,22-ben az írás saját magát λόγος τῆς παρακλήσεως – nak nevezi, vagyis vigasztaló beszédnek. Az írásmű két részre osztható fel (1-12: prédikáció [homília]; 13: kísérőirat).

Szerző:

A levél szerzője írását Pál teológiájához kapcsolódóként akarja bemutatni. Mindebből adódóan nem csodálkozhatunk azon, hogy a levél írójaként számos név megjelent már, a skála Páltól egészen Máriáig, Jézus anyjáig terjed. A realitások talaján maradván viszont csak annyi állapítható meg a szerzőről bizonyossággal, hogy járatos volt a hellenista zsidó műveltségben és kiváló ismeretei voltak az Ószövetségről, mint ahogyan annak hellenista zsidó értelmezéséről is. Az írásmű stílusából pedig az derül ki, hogy szerzőnk a retorikát is magas szinten művelte, vagyis a zsidókeresztény szerző anyanyelve a görög volt. A szerző a gyülekezet tanítójaként lép elénk.

Keletkezés ideje, helye:

A 13,23k alapján úgy tűnik, hogy a levelet szerzője, mint Rómában megfogalmazott írást kívánja bemutatni. Ugyancsak a római keletkezés mellett szól az a megfigyelés, miszerint az 1Kel 36,2-5 és a Zsid 1,3-4 mögött talán ugyanaz a gyülekezeti tradíció állhat, valamint az, hogy mindkét levélben a gyülekezet elöljáróit az ἡγούμενοι kifejezés jelzi (Zsid 13,7.17.24/1Kel 1,3). [Római Kelemen leveleihez lásd Vanyó L., *Apostoli atyák* (Ókeresztény írók 3.), Szent István Társulat, Budapest, 1988.] Mindezen érvek ellenére a levél keletkezési helyének meghatározása csak egy teória lehet. A levél keletkezési idejének legvalószínűbb datálása 80-90 közé tehető.

Címzettek:

Megtudjuk, hogy a gyülekezet hosszabb ideje kereszténynek vallja magát, mivel lelkesedése az idő múlásával már alábbhagyott. A gyülekezetben aktuális kérdés kellett legyen a bűnbánat tartása, ill. a második megtérés lehetősége (6,4-6; 10,26-29; 12,16k). megalapozottnak tűnik az állítás, a címzett gyülekezet jórészt pogánykeresztényekből állt.

Felépítés:

A levél három fő részre osztható. Az első, a bevezetés után (1,1-4) kezdődő rész, témája Jézus főségének hangsúlyozása. Jézus uralma lesz az ezt követő parainézisnek is a központi üzenete (2,1-18). A következő fejezetben is Krisztus fősége lesz a központi téma, de ezúttal a szerző Mózessel hasonlítja össze, akinek a példáján keresztül a gyülekezetet Izrael népével.

A második rész a 4,14-16-tal kezdődik, ami egyben annak központi témáját is meghatározza, ami nem más, mint Jézus főpapi tiszte ezen belül a főbb vonások: főpapi

tisztének jellege (5,1-10); szolgálatának jellegzetességei (8,1-9,28) és egyszeri áldozata (10,1-18).

A harmadik nagy egység (10,32-12,29) egy keretkompozícióban foglaltatik benne, ami a szenvedések leírását (10,32kk), a hitben való megállást (10,35) és a türelemre, ill. bizalomra való utalást (10,36) foglalja magában. A 13,1-gyel a levél záró része kezdődik el.

Tradíciók:

A levélben több helyen találunk utalás a szövegben őskeresztyén hitvallásokra (3,1; 4,14; 10,23; 13,15) és az 1,3 esetében biztosan állíthatjuk is, hogy abban egy őskeresztyén himnusz jelenik meg (ugyanez feltételezhető az 5,7-10-ben és a 7,1-3.26-ban). A levélben a többi újszövetségi iratnál jóval több utalást találunk az Ószövetségre (kizárólag a LXX-t használja).

Teológiai tanítás:

Már az első vers átível a teljes történelmen: „Minekutána az Isten sok rendben és sokféleképen szólott hajdan az atyáknak a próféták által, ez utolsó időkben szólott nekünk Fia által” – ebben az egy mondatban megjelenik a múlt szembeállítása a jelennel: akkor az atyáknak a próféták által – most, az utolsó időkben nekünk Fia által.

Az üdv egyedüli forrása Isten igéje, amit a Kijelentés révén közöl velünk. Ahogyan a pusztai generáció, a gyülekezet is alulértékelté Isten kegyelmét, de ha megállnak a hitben, akkor azoktól eltérően ők még bejuthatnak a megígért nyugalomba. Mivel a gyülekezetet fenyegető legnagyobb veszély éppen a hit erőtlenné válása, ezért a levélben nagyon karakteresek a bátorító szavak (pl. 2,2k; 3,13; 6,4-8; 10,24k stb.). A levél nem polemikusan kifelé, hanem parainetikus befelé kommunikál. A levél az események üdvtörténeti dimenzióját tárja fel az olvasó előtt. Ezt nyomatékosítja a mózesi szövetség összevetése az örök, jobb szövetséggel (lásd 7,22; 8,6-13 stb.) és az említett összehasonlítása az ároni papságnak Melkisédekével is.

Vallástörténeti elhelyezkedés:

1. gnosztikus interpretáció
2. apokaliptikus értelmezés
3. alexandriai zsidó teológia